Tolkningsrekommendationer för avgränsning och behandling av särskilt viktiga livsmiljöer enligt 10 § i skogslagen

Skogscentralen

Tolkningsrekommendationer för skogslagens 10 § -objekt, 9.5.2022

Finlands skogscentral har skrivit de här rekommendationerna för att underlätta tolkningen av skogslagen. I rekommendationerna har man beaktat vedertagen tolkningspraxis och de domstolsavgöranden som finns om skogslagen. Man har strävat efter att hålla rekommendationerna på en praktisk nivå, och tyngdpunkten ligger på de livsmiljöer där avverkningstrycket är störst. I rekommendationerna har man också strävat efter att beakta forskningsresultat som gäller de särskilt viktiga livsmiljöer som avses i skogslagen. Rekommendationerna uppdateras vid behov utifrån nya rättsfall och forskningsresultat.

Pärmbild: Småvatten. Jukka Vähätaini.

Innehåll

1. Särskilt viktiga livsmiljöer enligt skogslagen 4

2. Särdrag som kännetecknar särskilt viktiga livsmiljöer 4

3. Naturtillstånd eller tillstånd som påminner om naturtillstånd hos särskilt viktiga livsmiljöer 6

3.1 Tolkning av tillstånd som påminner om naturtillstånd 7

4. Kravet att särskilt viktiga livsmiljöer ska avvika tydligt från den omkringliggande skogsnaturen, samt vara små områden eller områden av mindre betydelse i skogsbrukshänseende 8

5. Avgränsning av livsmiljön 10

5.1. Omedelbara närmiljöer till källor, bäckar, små tjärnar och sådana rännilar som bildar bäddar för fortgående rinnande vatten 10

5.2. Bördiga kärr och brunmossar 12

5.3. Madkärr 13

5.4. Bördiga mindre lundområden 14

5.5. Skogsholmar på odikade torvmarker 14

5.6. Klyftor och raviner 15

5.7. Stup och skogsbestånd vid stupens nedre del 15

5.8. Sandfält, berg i dagen, stenbunden mark och blockfält som i virkesproduktionshänseende avkastar mindre än lavmoar 16

6. Åtgärder i särskilt viktiga livsmiljöer 16

6.1.Tolkningar kring tillåtna och förbjudna åtgärder 17

7. Anmälan om användning av skog i särskilt viktiga livsmiljöer 19

8. Undantagslov 20

9. Stormskador i särskilt viktiga livsmiljöer 22

10. En särskilt viktig livsmiljö efter stormskador 24

1. Särskilt viktiga livsmiljöer enligt skogslagen

I skogslagens tionde paragraf definieras livsmiljöer som är särskilt viktiga för skogens biologiska mångfald. Sådana miljöer är:

1. omedelbara närmiljöer till källor, bäckar, sådana rännilar som bildar bäddar för fortgående rinnande vatten och små tjärnar,
2. lund- och örtkärr, sammanhängande skogsfräken- och hjortrongrankärr, brunkärr, trädfattiga myrar på impediment eller tvinmark, och madkärr,
3. bördiga mindre lundområden,
4. skogsholmar med fastmarksskog på odikade torvmarker,
5. klyftor och raviner,
6. stup och skogsbestånd vid stupens nedre del, samt
7. sandfält, berg i dagen, stenbunden mark och blockfält som i virkesproduktionshänseende avkastar mindre än lavmoar.

Särskilt viktiga livsmiljöer enligt skogslagen ska alltid vara i naturtillstånd eller ett tillstånd som påminner om naturtillstånd, avvika tydligt från den omkringliggande skogsnaturen, samt vara små områden eller områden av mindre betydelse i skogsbrukshänseende.

2. Särdrag som kännetecknar särskilt viktiga livsmiljöer

Vad som kännetecknar de olika livsmiljöerna definieras särskilt för varje livsmiljö i paragraf 10 i skogslagen:

- omedelbara närmiljöer till småvatten, när de kännetecknas av
  - särskilda vegetationsförhållanden och mikroklimat som beror på närheten till vatten och träd- och buskskiktet
- lund- och örtkärr som kännetecknas av
  - vattenhushållning i naturtillstånd eller ett tillstånd som påminner om detta
  - frodig och krävande vegetation
  - varierande trädbestånd och buskvegetation
- sammanhängande skogsfräken- och hjortrongrankärr som kännetecknas av
  - vattenhushållning i naturtillstånd eller ett tillstånd som påminner om detta
  - varierande trädbestånd
  - förhärskande enhetlig skogsfräken- eller hjortronvegetation
- brunmossar som kännetecknas av att de
  - har en vattenhushållning i naturtillstånd eller ett tillstånd som påminner om detta

- har näringsrik jordmån
- är trädfattiga
- har krävande vegetation

- trädfattiga myrar på impediment eller tvinmark som kännetecknas av
  - vattenhushållning i naturtillstånd eller ett tillstånd som påminner om detta
- madkärr som kännetecknas av
  - vattenhushållning i naturtillstånd eller ett tillstånd som påminner om detta
  - varierande lövträdsbestånd eller buskvegetation
  - att ytvattnet där har bestående påverkan
- bördiga mindre lundområden som kännetecknas av
  - krävande vegetation som avviker tydligt från den omkringliggande skogsnaturen
  - mull
  - trädbestånd och buskvegetation i naturtillstånd eller ett tillstånd som påminner om detta
- skogsholmar med fastmarksskog
  - på odikade torvmarker eller torvmarker där den naturliga vattenhushållningen huvudsakligen finns bevarad i oförändrat skick
- klyftor och raviner
  - när de kännetecknas av en från omgivningen avvikande vegetation
  - utöver detta kännetecken ska objekten
    - även o ha branta väggar
    - o vara huvudsakligen minst tio meter höga
- stup och skogsbestånd vid stupens nedre del
  - lagen nämner inga speciella särdrag, men stupen ska huvudsakligen vara minst tio meter djupa.
- sandfält, berg i dagen, stenbunden mark och blockfält som i virkesproduktionshänseende av kastar mindre än lavmoar när de kännetecknas av ett tämligen glest trädbestånd.

3. Naturtillstånd eller tillstånd som påminner om naturtillstånd hos särskilt viktiga livsmiljöer

Enligt 10 § i skogslagen ska livsmiljöer som är särskilt viktiga för mångfalden vara i naturtillstånd eller ett tillstånd som påminner om detta. Enligt 14 §, moment 1 i statsrådets förordning om hållbar skötsel och användning av skog (1308/2013, nedan skogsförordningen) anses de särskilt viktiga livsmiljöerna befinna sig i naturtillstånd eller i ett tillstånd som påminner om detta *”när deras med tanke på den biologiska mångfalden väsentliga särdrag har bevarats trots människans tidigare verksamhet eller när livsmiljön har behandlats i enlighet med 10 a och 10 b § i skogslagen och 15 § i denna förordning.”*

Enligt moment 2, 14 §:n 2 i skogsförordningen kan närmiljöerna för småvatten *”anses vara i ett tillstånd som påminner om naturtillstånd, även om vattnets kvalitet i småvattnen har försämrats eller strömförhållandena har förändrats på grund av människans verksamhet. Småvatten som har bildats som en följd av människans verksamhet anses dock inte vara sådana livsmiljöer som avses i 10 § 2 mom. 1 punkten i skogslagen.”*

Enligt moment 3, 14 § i skogsförordningen anses vattenhushållningen torvmarkslivsmiljöer *”vara i ett tillstånd som påminner om naturtillstånd, om de verkningar som dikningen har på vattenhushållningen helt har försvunnit.”*

I 10 a §, mom. 1 i skogslagen står det att särskilt viktiga livsmiljöer *”får skötas och användas genom försiktiga åtgärder där livsmiljöernas särdrag bevaras eller stärks. När åtgärderna vidtas ska den för livsmiljön utmärkande särskilda vattenhushållningen, strukturen på trädbeståndet, gamla överståndare, döda och murkna träd bevaras och vegetation, variation i terrängen och jordmån beaktas.”* De allmänna målen i skogslagen förutsätter att utgångspunkten när man överväger skogsbruksåtgärder som berör livsmiljöer är en ekologiskt hållbar skötsel och användning av skogen och att skogens mångfald bevaras.

Enligt 10 a § i skogslagen är planmässiga naturvårdsåtgärder och åtgärder för återställande av naturtillstånd tillåtna åtgärder för skötsel och användning där särdragen stärks. Åtgärder för skötsel och användning som bevarar särdragen är försiktig avverkning genom plockhuggning, upptagning av enskilda fläckar med hacka och plantering av plantor eller sådd av frön till träd som hör till Finlands naturliga flora. Det är tillåtet att med iakttagande av särskild försiktighet transportera virke och ta sig över bäckfåror i särskilt viktiga livsmiljöer, men detta får inte äventyra särdragen.

15 § i skogsförordningen preciserar den tillåtna behandlingen av särskilt viktiga livsmiljöer. Paragrafen lyder: *”För att bevara trädbeståndets struktur och skiktning*

ska strukturen hos trädbeståndet med varierande arter och åldersstruktur bevaras vid plockhuggning. För att bevara buskskiktets livskraft i samband med plockhuggning får röjning av behandlingsområdet inte utföras.

I torvmarkslivsmiljöer och mindre lundområden får åtgärder som bevarar dessa miljöers särdrag genomföras endast på frusen mark."

3.1 Tolkning av tillstånd som påminner om naturtillstånd

Beståndets naturtillstånd eller tillstånd som påminner om naturtillstånd definieras alltid utifrån beståndets tillstånd vid den tidpunkt då bedömningen görs.

  - Uttryck för ett tillstånd som påminner om naturtillstånd är bland annat att det inte gallrats eller att det gått en lång tid sedan gallringen, vilket lett till variationer i beståndets ålder, diameter och längd, ett klart högre stamantal än i en vårdad skog, oregelbunden placering av träden och död ved.
  - På skogslagsobjekt består har bestånd i naturtillstånd oftast flera kronskikt och underväxt.
  - Brist på skiktning kan kompenseras av större mängder olika gamla döda träd eller ett klart högre stamantal än en skött skog.

- Barrskog ska vara grövre gallringsskog eller äldre för att kunna anses vara i ett tillstånd som påminner om naturtillstånd. I bland- eller lövskog kan ett bestånd i ett tillstånd som påminner om naturtillstånd vara av en yngre utvecklingsklass. I sådana fall handlar det i allmänhet om bestånd som uppstått naturligt på bördiga växtplatser, som inte har genomgått skogsbruksåtgärder och där det har bildats död ved.
- Om det i beståndet har utförts sådan försiktig avverkning genom plockhuggning som avses i 10 a § och 10 b § i skogslagen och 14 § i skogsförordningen är beståndet trots åtgärderna fortfarande i ett tillstånd som påminner om naturtillstånd.
- Kulturskog eller skog som behandlats genom sedvanliga gallringsavverkningar kan med tiden utvecklas till ett tillstånd som påminner om naturtillstånd (Joensuu tingsrätt R 07/1261 och Östra Finlands hovrätt R 07/986), då det har gått tillräckligt lång tid sedan anläggningen eller den senaste avverkningen och skogen har hunnit utveckla drag som liknar naturtillstånd.
- Skogar där det genomförts regelbundna avverkningar betraktas inte som miljöer i ett tillstånd som påminner om naturtillstånd på det sätt som skogslagen avser.
- En omedelbar närmiljö till en källa är i ett tillstånd som påminner om naturtillstånd även om det skulle ha gjort smärre konstruktioner för

vattentagning (t.ex. en träram), förutsatt att särdragen i närmiljön inte har skadats genom dikning eller genom att trädbeståndet och buskskiktet behandlats i strid med vad som står i skogslagen.

- En omedelbar närmiljö till bäckar och rännilar är i ett tillstånd som påminner om naturtillstånd även om det grävts enstaka diken i närmiljön, om objektet inte har torkat på grund av diket.
- Gamla och enstaka körstråk har i allmänhet inte inverkat på den biologiska mångfalden eller särdragen på bördiga kärr, brunmarker, torvmarker som är mindre produktiva än lavmoar, eller när de går över bäckar och rännilar. Trots de gamla körstråken är de oftast minst i ett tillstånd som påminner om naturtillstånd.

Bild: En stor låga. Matti Seppälä.

4. Kravet att särskilt viktiga livsmiljöer ska avvika tydligt från den omkringliggande skogsnaturen, samt vara små områden eller områden av mindre betydelse i skogsbrukshänseende

Enligt paragraf 10 i skogslagen ska en särskilt viktig livsmiljö avvika tydligt från den omkringliggande skogsnaturen samt vara små områden eller områden av

mindre betydelse i skogsbrukshänseende. Med tydligt avvikande från den omkringliggande skogsnaturen avses beroende på objektet att växtligheten, vattenhushållningen, trädbeståndet eller terrängdragen avviker från omgivningen. Enligt ett förhandsbesked i högsta förvaltningsdomstolen (HFD:2006:37) behöver objektets gränser inte vara tydligt skönjbara i terrängen, men själva objektet ska klart avvika från omgivningen.

I det betänkande som jord- och skogsbruksutskottet gav i samband med revideringen av skogslagen 2014 (JsUB 13/2013 rd) konstateras det att större, sammanhängande områden inte kan avvika tydligt från den omkringliggande skogsnaturen på det sätt som står i lagen. Därför skulle till exempel större, enhetliga impediment- och tvinmarksområden inte i sin helhet kunna vara av mindre betydelse i skogsbrukshänseende på det sätt som avses i lagen. Angående förutsättningen att livsmiljön ska avvika tydligt från den omkringliggande skogsnaturen var avsikten när skogslagen reviderades 2014 enligt utskottet inte att ändra på tolkningspraxis i fråga om trädfattiga objekt som berg i dagen, stenbunden mark och trädfattiga myrar.

Ett objekt kan anses vara av mindre betydelse i skogsbrukshänseende när värdet på det marknadsdugliga virket där är värt mindre än 3 000 euro. Om ett objekt av mindre betydelse i skogsbrukshänseende är över 5 hektar stort kan det som regel inte ses som en särskilt viktig livsmiljö som avviker tydligt från den omkringliggande skogsnaturen, även om de andra kriterierna som nämns i lagen för särskilt viktiga livsmiljöer skulle uppfyllas.

Som regel kan objekt på högst 2 hektar betraktas som små. Samma arealgräns tillämpas också på moskogsholmar på torvmarker som är odikade och där vattenhushållningen huvudsakligen är oförändrad. Också små objekt ska avvika klart från den omkringliggande skogsnaturen för att det över huvud taget ska tolkas som en särskilt viktig livsmiljö enligt skogslagen.

Huruvida objekten är små till arealen och av mindre betydelse i skogsbrukshänseende bedöms skilt för varje skogsfastighet och enligt livsmiljötyp. Till skillnad från andra livsmiljötyper bedöms moskogsholmarnas areal endast på livsmiljönivå.

Exempel:

En tre hektar stor lund som till hela ytan fyller skogslagens kriterier räknas inte som ett litet objekt och är därmed inget skogslagsobjekt.

Om man på ett tre hektar stort lundobjekt avverkar en hektar, avslutar avverkningen och de två hektar som blir kvar uppfyller kriterierna för ett

skogslagsobjekt har objektet förändrats så att det kan räknas som litet och därmed ett skogslagsobjekt.

Om ett bäckobjekt är tre hektar stort och två hektar av det fyller alla kriterier för skogslagsobjekt, är två hektar av objektet litet och kan till den delen klassas som ett lagobjekt.

Om en högst två hektar stor, på en och samma fastighet belägen omedelbar närmiljö till en bäck, hänger ihop med ett örtkärr, kan örtkärret och närmiljön till bäcken vara ett skogslagsobjekt även om helheten är större än två hektar.

5. Avgränsning av livsmiljön

5.1. Omedelbara närmiljöer till källor, bäckar, små tjärnar och sådana rännilar som bildar bäddar för fortgående rinnande vatten

Sådana omedelbara närmiljöer till småvatten som avses i skogslagen kännetecknas av särskilda vegetationsförhållanden och mikroklimat som beror på närheten till vatten och träd- och buskskiktet. Detta motsvarar till innehållet den upphävda skogsförordningens definition av den zon ”*…, där trädbeståndet och buskskiktet samt närheten till permanent vatten skapar vegetationsförhållanden och ett mikroklimat som skiljer sig från omgivningen”*. Den omedelbara närmiljöns bredd kan variera beroende på växtplats, väderstreck, terrängdrag och bestånd.

Avgränsningen grundar sig huvudsakligen på hur trädbeståndet och buskskiktet upprätthåller det fuktiga mikroklimatet och vegetationen. **Vid avgränsningen ser man till att mikroklimatet bevaras på naturligt skuggiga och fuktiga objekt.** Av en omedelbar närmiljö förutsätts minst ett tillstånd som påminner om naturtillstånd.

De bäckar och rännilar som bildar bäddar för fortgående rinnande vatten som nämns punkt 1, moment 2 i skogslagens paragraf 10 tolkas som separata livsmiljötyper och avgränsas därmed som egna figurer, och kravet på en liten areal bedöms separat för alla livsmiljötyper.

För att definiera bäckarna och rännilarna används definitionerna i paragraf 3 i kapitel 1 i vattenlagen (587/2011).

Följande avgränsningsinstruktioner för särskilt viktiga livsmiljöer är att betrakta som rekommendationer.

Avgränsningsinstruktioner

a) En småvattenlivsmiljö i jämn terräng.

- Avgränsa en tillräckligt bred omedelbar närmiljö på båda sidorna om småvattnet. En tillräckligt bred omedelbar närmiljö är i allmänhet minst lika bred som de härskande och medhärskande trädens medelhöjd på båda sidorna av småvattnet (bäck eller rännil) eller runt det (tjärn, källa, källområde och källpåverkat område). Trädbeståndets struktur och skiktning tas i beaktande när den omedelbara närmiljön avgränsas. Den omedelbara närmiljöns bredd avgörs från fall till fall.

b) En småvattenslivsmiljö i skydd av en ravinlik dal eller ett stup som ger motsvarande skugga.

- I en ravinlik dal kan den omedelbara närmiljön till ett småvatten vara smalare än på jämn mark. Avgränsningen görs på småvattnets bägge sidor (bäck och rännil) eller runt det (tjärn, källa, källområde eller källpåverkat område) så att skuggningen förblir tillräcklig och det fuktiga mikroklimatet tryggas.
- Vid ravinlika objekt sträcker sig den omedelbara närmiljön i allmänhet till ravinens/brantens övre del.

c) En eller flera särskilt viktiga livsmiljöer gränsar och ansluter till en småvattenlivsmiljö.

- Vid avgränsningen följer man ovan nämnda principer om de särskilt viktiga livsmiljöer som gränsar till objektet hamnar innanför gränserna för den omedelbara närmiljön till småvattnet. Om den andra särskilt viktiga livsmiljön som gränsar till småvattenobjektet sträcker sig längre bort från småvattenlivsmiljön, görs avgränsningen längs det yttersta objektets ytterkant.

d) Trädbeståndet på den ena sidan om en bäck eller rännil är inte i naturtillstånd eller ett tillstånd som påminner om naturtillstånd.

- Om det är åker, plantskog eller motsvarande på den ena sidan om en bäck eller rännil, eller om den ena sidan av någon annan orsak inte fyller kriterierna för en särskilt viktig livsmiljö, är i allmänhet inte heller den andra sidan en särskilt viktig småvattenlivsmiljö. Objektet kan vara en annan särskilt viktig livsmiljö (bördigt kärr, bördigt mindre lundområde, skogsbestånd vid nedre delen av ett stup).

e) I den omedelbara närmiljön till en högst 0,5 hektar stor tjärn finns sektorer där beståndet inte fyller kriterierna för ett tillstånd som påminner om naturtillstånd.

- Den omedelbara närmiljön till en tjärn kan anses fylla kriterierna för en särskilt viktig livsmiljö när sektorernas sammanräknade andel av tjärnens omkrets är under 25 procent och sektorerna är trädbevuxna.
- I annat fall fyller tjärnens omedelbara närmiljö inte kriterierna för en särskilt viktig livsmiljö.

Bild: Kärr, Ilmola. Matti Seppälä.

5.2. Bördiga kärr och brunmossar

De bördiga kärrtyper och brunmossar som avses i skogslagen kännetecknas av vattenhushållning i naturtillstånd eller ett tillstånd som påminner om detta. Växtligheten är krävande och frodig. Kärrens trädbestånd är mångskiktade. Kännetecknande för brunmossarna är att de är trädfattiga. För att definiera bördiga kärr och brunmossar används den botaniska definitionen för torvmark, dvs ett organiskt jordskikt av torv som täcker mineraljorden och 75 procent av vegetationen är torvmarksvegetation.

De lundkärr, örtkärr, sammanhängande skogsfräken- och hjortrongrankärr och brunmossar som nämns i punkterna a-e i skogslagens paragraf 10, 2 momentet 2 punkten, tolkas som separata livsmiljötyper och avgränsas som egna figurer, och kräver på liten areal värderas separat för varje livsmiljötyp.

Avgränsningsinstruktioner

a) Ett bördigt kärr eller en brunmosse ingår i en småvattenlivsmiljö som ska klassas som en särskilt viktig livsmiljö.

- Om småvattenlivsmiljöns gränser sträcker sig längre än gränsen mellan det bördiga kärret eller brunmossen och mineralmarken, blir en del av den omedelbara närmiljön till småvattenslivsmiljön utanför kärr-/brunmosselivsmiljön.
- Om kärr-/brunmosselivsmiljön sträcker sig längre än gränsen för småvattenlivsmiljön, går gränsen där kärr-/brunmosselivsmiljön övergår till mineralmark och på torvmark där som torvmarkstypen eller en annan faktor (naturtillstånd) byts.

b) Ett bördigt kärr eller en bördig brunmosse gränsar till mineralmark och/eller andra torvmarksområden.

- I allmänhet går gränsen där som kärret/brunmossemiljön övergår i mineralmark eller på torvmark vid gränsen till torvmarkstypen eller annan förändring (naturtillstånd).

5.3. Madkärr

Enligt skogslagen ska madkärr kännetecknas av vattenhushållning i naturtillstånd eller ett tillstånd som påminner om naturtillstånd, varierande lövträdsbestånd eller buskvegetation och av att ytvattnet där har bestående påverkan. Madkärren kan vara öppna, trädfattiga eller trädbevuxna, men för att räknas som särskilt viktiga livsmiljöer enligt skogslagen ska de vara minst trädfattiga. Torvlagrets tjocklek varierar mellan tunt och tjockt enligt typen av madkärr. Den bestående påverkan av ytvatten märks som naturliga och regelbundna flöden eller som ansamling av vatten, som gör att någon form av tydligt vattenområde är synligt hela året eller en del av året.

Madkärr avgränsas enligt gränsen mellan torvmark och mo samt enligt gränsen för påverkan av ytvatten. För att räknas som särskilt viktiga livsmiljöer enligt skogslagen ska de vara små och av mindre betydelse i skogsbrukshänseende. Trädbevuxna madkärr ska i allmänhet avgränsas som små, och trädfattiga ska vara av mindre betydelse i skogsbrukshänseende, varvid avgränsningen görs så som beskrivs i punkt 4.

5.4. Bördiga mindre lundområden

Enligt skogslagen ska mindre lundområden kännetecknas av mull, krävande vegetation samt trädbestånd och buskvegetation i naturtillstånd eller ett tillstånd som påminner om detta. Avgränsningen av objekten grundar sig på dessa särdrag.

De bördiga mindre lundområdena som nämns i 2 momentet 3 punkten i skogslagens 10 paragraf delas in i fuktiga, friska och torra lundar, och de tolkas som separata livsmiljötyper och därmed görs till egna figurer och kravet på liten areal avgörs separat för varje livsmiljötyp.

Avgränsningsinstruktioner

Ett fuktigt, friskt eller torrt bördigt mindre lundområde.

- Det viktigaste särdraget när objektet ska avgränsas är mullen och den krävande vegetationen. Därför måste avgränsningen vanligtvis göras under den snöfria tiden. Lundartade drag i vegetationen räcker inte, utan lundarterna måste vara spridda över hela objektet. Arterna, deras antal och hur täckande de är varierar i olika delar av landet.

5.5. Skogsholmar på odikade torvmarker

De skogsholmar som avses i skogslagen kan ligga på helt odikade torvmarker eller på torvmarker där den naturliga vattenhushållningen huvudsakligen finns bevarad i oförändrat skick. Då har dikena i allmänhet grävts för att leda dräneringsvatten som kommer från någon annanstans. För att en skogsholme ska tolkas som ett lagobjekt ska den vara liten till arealen och i sin helhet vara i naturtillstånd eller ett tillstånd som påminner om naturtillstånd. Skogsholmars arealkrav bedöms bara på livsmiljönivå.

Avgränsningsinstruktioner

- Små skogsholmar med fastmarksskog förekommer på olika myrkoplex (i södra Finland främst på högmossar, i mellersta Finland på högmossar och flackmossar och i norra Finland närmast på flackmossar) och mellanformer mellan dessa samt på svämpåverkade marker invid vattendrag, vilka huvudsakligen är öppna torvmarker (mossar eller brunmossar). Runt skogsholmarna kan det alltså finnas antingen trädbevuxna eller öppna torvmarker.

5.6. Klyftor och raviner

Över hälften av klyftans eller ravinens längd ska vara minst tio meter djup. Klyftan eller ravinen kan börja och sluta på mindre än tio meters djup, och det kan förekomma delar grundare än tio meter mellan ändarna.

Över hälften av klyftans eller ravinens längd ska vara minst tio meter djup. Klyftan eller ravinen kan börja och sluta på mindre än tio meters djup, och det kan förekomma delar grundare än tio meter mellan ändarna.

Avgränsningsinstruktioner

Klyftor och raviner avgränsas från omgivningen där som terrängen bryts.

5.7. Stup och skogsbestånd vid stupens nedre del

Särskilt viktiga livsmiljöer enligt skogslagen är också huvudsakligen minst tio meter höga stup och skogsbestånd vid stupens nedre del, som påverkas av till exempel vittringsprodukter från stupet, vatten som rinner ner för stupet eller av skuggan från stupet och som avviker tydligt från den omkringliggande skogsnaturen till exempel i fråga om jordmånens egenskaper, vegetationen eller trädbeståndet. Stupet kan vetta åt vilket väderstreck som helst.

Över hälften av stupets längd ska ha ett djup på minst tio meter.

I stupets ändar eller mellan ändarna kan det förekomma delar som är grundare än tio meter där skogen i stupets nedre del måste uppfylla skogslagens allmänna krav på särskilt viktiga livsmiljöer.

Stupet kan ha överlutning eller underlutning och kan ha smala terrasser, där det kan finnas varierande grader av vegetation och enstaka träd.

Avgränsningsinstruktioner

- Stupet avgränsas så att det egentliga stupet och skogen just under det kommer med. Gränsen utvidgas inte i stupets övre del.
- Skogsbeståndet vid stupets nedre del är en remsa som avviker tydligt från omgivningen i och med stenar eller vittringsprodukter från stupet, frodigare vegetation än i omgivningen eller någon annan egenskap som beror på stupet.
- Stup och skogsbestånd vid stupets nedre del kan vara särskilt viktiga livsmiljöer enligt skogslagen om kraven uppfylls både för stupet och skogen i dess nedre del.

5.8. Sandfält, berg i dagen, stenbunden mark och blockfält som i virkesproduktionshänseende avkastar mindre än lavmoar

Avgränsningsinstruktioner

- Objekten är beståndsmässigt på samma nivå som tvinmark och impediment.
- Sandfält, berg i dagen, stenbunden mark och blockfält tolkas som egna livsmiljötyper.
- Sandfält, berg i dagen, stenbunden mark och blockfält som i virkesproduktionshänseende avkastar mindre än lavmoar avgränsas från den omgivande mineralmarken eller torvmarken utan övergångszon.

Bild: Stenbunden mark, Halso. Matti Seppälä

6. Åtgärder i särskilt viktiga livsmiljöer

I paragraf 10 a och b i skogslagen och paragraf 15 i skogslagen nämns vilka åtgärder som är tillåtna och vilka som är förbjudna i särskilt viktiga livsmiljöer.

En förutsättning för alla åtgärder är att livsmiljöns särdrag inte skadas.

I paragraf 15 i skogsförordningen preciseras genomförandet av de tillåtna åtgärderna: ”*För att bevara trädbeståndets struktur och skiktning ska strukturen hos trädbeståndet med varierande arter och åldersstruktur bevaras vid plockhuggning. För att bevara buskskiktets livskraft i samband med plockhuggning får röjning av behandlingsområdet inte utföras. I torvmarkslivsmiljöer och mindre lundområden får åtgärder som bevarar dessa miljöers särdrag genomföras endast på frusen mark.*”

6.1.Tolkningar kring tillåtna och förbjudna åtgärder

Omedelbara närmiljöer till småvatten

- I omedelbara närmiljöer till småvatten kan man speciellt på skuggsidan göra försiktig plockhuggning, som alltid är mildare än en rekommendationsenlig gallringsavverkning i likåldrig skog. Den ska genomföras på ett sådant sätt att beståndets skiktning och skuggande och skyddande funktion inte förändras väsentligt. I allmänhet kan träd tas bort bara vid kanterna av objektet. Valet av vilka träd som ska tas bort påverkas av att skuggningen måste bevaras. Beståndets struktur måste bevaras och träden som tas bort måste väljas ur alla storleksklasser i förhållande till det ursprungliga beståndet.
- Stora maskiner får inte köras in på en omedelbar närmiljö. Om man inte utifrån lyckas avlägsna alla träd som ska bort, kan man gå in på den omedelbara närmiljön med lättare utrustning, som inte kräver några körstråk.
- Om en omedelbar närmiljö till ett småvatten också är en sådan torvmarksmiljö eller ett sådant mindre lundområde som avses i skogslagen, kan åtgärderna genomföras bara när marken är frusen.

Om man måste korsa en bäck eller rännil för att transportera virke som avverkats utanför livsmiljön, ska det ske på det gamla övergångsstället och körstråket om sådana finns. Om man gör ett nytt körstråk genom den omedelbara närmiljön och över småvattnet måste det planeras och genomföras med särskild försiktighet så att särdragen inte äventyras (transport när det är snö/tjäle, eller på en palts där bäcken/rännilen är stenig eller där marken är hård). Det måste göras en anmälan om användning av skog. Den som planerar åtgärden bör kontrollera med den lokala NTM-centralen vilka begränsningar som vattenlagen eventuellt sätter för småvattenobjektet.

Behandlingen av bördiga mindre lundområden

- Åtgärder får genomföras bara när marken är frusen.
- Behandling av fuktiga lundar kan jämställas med behandling av omedelbara närmiljöer till småvatten-livsmiljöer.
- I friska mindre lundområden kan man göra selektiva och försiktiga avverkningar som bidrar till att lunden förblir lövträdsdominerad.
- I torra mindre lundområden behöver den krävande lundvegetationen ljus, och därför kan beståndet behandlas för att det ska hållas tillräckligt öppet.
- Åtgärderna måste fylla kraven i paragraferna 10 a och 10 b i skogslagen och paragraf 15 i skogsförordningen

Bördiga kärr, brunmossar, skogsholmar på torvmarker, klyftor och raviner samt sandfält, berg i dagen, stenbunden mark och blockfält som i virkesproduktionshänseende avkastar mindre än lavmoar, när de kännetecknas av ett tämligen glest trädbestånd är livsmiljöer som i allmänhet ska lämnas utanför avverkningar, med undantag för fällning av enstaka träd. På bördiga kärr är åtgärder tillåtna endast när marken är frusen.

I de andra här uppräknade livsmiljöerna än klyftor, raviner, stenbunden mark och blockfält finns då och då behov att göra ett körstråk för att transportera virke genom dem. Drivningstiden måste åtminstone på torvmarksområden förläggas till vintern, då det är tillräckligt tjäle och möjlighet till vägisning, så att inte objektens särdrag äventyras. Om man gör ett körstråk eller använder ett gammalt körstråk måste man meddela om det med en anmälan om användning av skog.

Stup och skogsbestånd vid stupens nedre del är objekt där man inte får idka virkesdrivning.

Förbjudet i särskilt viktiga livsmiljöer

- förnyelseavverkning
- byggande av skogsväg
- markberedning som skadar den för växtplatsen utmärkande vegetationen dikning
- rensning av bäckar och rännilar användning av kemiska bekämpningsmedel
- drivning vid stup och skogsbestånd vid stupens nedre del
- röjning av avverkningsområdet

Tillåtet i allmänhet, om särdragen inte skadas

- försiktig avverkning genom plockhuggning där beståndets struktur och skiktning bevaras. Ett undantag är stup och skogs-bestånd vid stupens nedre del, där avverkningar inte får genomföras.
- upptagning av enskilda fläckar med hacka plantering av plantor eller sådd av frön till träd som hör till Finlands naturliga flora
- med iakttagande av särskild försiktighet transportera virke
- ta sig över bäckfåror i särskilt viktiga livsmiljöer, men detta får inte äventyra särdragen.

7. Anmälan om användning av skog i särskilt viktiga livsmiljöer

I de miljöer som avses i paragraf 10 i skogslagen måste man göra anmälan om användning av skog vid alla skogsbruksåtgärder. Det innebär att man förutom avverkningar också måste anmäla till exempel om virke ska transporteras genom livsmiljön.

Anmälan om användning av skog ska det enligt 1 § i Jord- och skogsbruksministeriets förordning (1320/2013) innehålla

- uppgift om vilket slags livsmiljö det handlar om
- en redogörelse för vilka skogsbruksåtgärder som planeras
- uppgifter om hur livsmiljöns särdrag bevaras och stärks genom de planerade åtgärderna.

Det räcker alltså inte att man i anmälan nämner att åtgärderna kommer att genomföras så att livsmiljöns särdrag bevaras, utan det måste också framgå hur det kommer att ske. Till exempel så här:

”Den omedelbara närmiljön till bäcken lämnas utanför avverkningen, med undantag för ett körstråk som går över bäcken. Som omedelbar närmiljö avgränsas en zon lika lång som beståndets höjd på båda sidorna om bäcken. Maskinerna korsar bäcken vinkelrätt på ett sälle där bottnen bär. Avgränsningen av avverkningen och platsen där bäcken korsas har märkts ut på kartan. Avverkningen genomförs på vintern.”

För att säkerställa att informationen går fram och att avverkningen avgränsas som den ska är det mycket motiverat att meddela om ett livsmiljöobjekt i anmälan om användning av skog också i sådana fall där åtgärdsområdet bara gränsar till livsmiljön eller sker i dess omedelbara närhet men livsmiljön i sin helhet lämnas

utanför åtgärderna. Sådana objekt kan man meddela om i punkten för tilläggsinformation i anmälan om användning av skog.

Skogscentralen måste enligt 7 a § i skogslagen omedelbart meddela markägaren och sådana representanter för markägaren och innehavare av avverkningsrätt som den känner till, om den får in en anmälan om användning av skog gällande ett behandlingsområde där eller i vars närhet det finns eller som berörs av en särskilt viktig livsmiljö enlig 10 § som Skogscentralen känner till.

8. Undantagslov

Om beviljande av undantagslov står det i paragraf 11 i skogslagen: ”*I situationer där skyldigheter eller inskränkningar enligt 10 a och 10 b § leder till minskad skogsavkastning eller annat ekonomiskt bortfall eller annan ekonomisk skada som inte är ringa för markägaren eller den som innehar besittningsrätten eller någon annan sådan särskild rättighet ska skogscentralen på ansökan av markägaren eller rättsinnehavaren bevilja undantagslov som innebär att skogen får skötas och användas på ett sådant sätt att bortfallet blir ringa för den berörda personen.*”

Innan man söker undantagslov lönar det sig alltid att kontakta Skogscentralen och ta närmare reda på hur det går till.

Ett rekommendabelt alternativ till undantagslov är att de förluster som överstiger ringa skador ersätts med miljöstöd enligt kemera-lagen. Miljöstöd söker man av Skogscentralen. Miljöstöd kan beviljas för ett större område än ett lagobjekt. På webbsidan www.skogscentralen.fi/miljostod finns Skogscentralens egna anvisningar om principerna för miljöstöd och hur objekten ska väljas.

Grunden för undantagslov är att begränsningarna av användningen av objektet orsakar ett ekonomiskt bortfall som är större än ringa för skogsägaren så som avses i 10 §. För att bedöma bortfallet används ett tröskelvärde. Tröskelvärdet är fyra procent av värdet på det marknadsdugliga trädbeståndet på den skogsfastighet där behandlingsområdet ligger, eller mindre än 3 000 euro. Med marknadsdugligt trädbestånd avses sådant utvecklingsdugligt trädbestånd på en skogsfastighet som vid bedömningstidpunkten kan säljas till rotpris, så som beskrivs i paragraf 16 i statsrådets förordning. Ibland grundar sig undantagslovet på något annat än ekonomiskt bortfall, till exempel på ökade kostnader för virkestransport.

Exempel:

Den omedelbara närmiljön till en bäck räknas som en särskilt viktig livsmiljö enligt skogslagen. Markägaren erbjuds miljöstöd men vill avverka på objektet. Avverkningen ska i första hand genomföras som försiktig plockhuggning så att

objektets särdrag bevaras. Om värdet på det bestånd som blir kvar efter avverkningen blir mindre än tröskeln för ringa bortfall ska resten av beståndet lämnas kvar.

Om värdet på det kvarvarande beståndet efter den försiktiga plockhuggningen som bevarar särdragen är större än ringa ska undantagslov för avverkning beviljas. Enligt 11 § 3 mom. i skogslagen ska objektet också i det fallet behandlas så att den mest värdefulla delen av livsmiljön bevaras. I praktiken lämnas alltså en del av beståndet som understiger tröskeln för ringa kvar på den del av objektet som är värdefullast för den biologiska mångfalden.

Om avverkningen inte kan genomföras på ett sätt som bevarar särdragen ska man bedöma om det finns förutsättningar för ett undantagslov, det vill säga om det ekonomiska bortfallet för markägaren om avverkningen inte kan genomföras är större än ringa.

Om beståndet på objektet enligt förhandsbedömningarna inte överstiger tröskeln för ett bortfall som är större än ringa finns det inte grund för att bevilja undantagslov. Markägaren får då ta det ringa bortfallet.

Virkestransport och annat framförande av maskiner är tillåtet i särskilt viktiga livsmiljöer utan undantagslov när tjälen gör att marken bär dem. När marken inte är frusen kan virke transporteras utan undantagslov förutsatt att livsmiljöns särdrag, det vill säga markytan, vattenhushållningen och den för växtplatsen utmärkande vegetationen inte skadas. I dessa fall ska man i anmälan om användning av skog redogöra för transporten av virket och för hur särdragen kommer att bevaras. Till exempel så här:

”Virke transporteras genom den omedelbara närmiljön till bäcken på en plats där marken är stenig och bärande. Platsen för körstråket har märkts ut på kartan. Granris läggs ut på körstråket. I bäckfåran placeras trädstammar på den plats där bäcken ska korsas, och efter avverkningen tas dessa träd bort.”

Ansökningen om undantagslov sker med en fritt formulerad ansökan till Skogscentralen. I ansökan ska man förutom uppgifter om diarieföring om ägaren, fastigheten och objektet presentera:

- en redogörelse för de åtgärder man söker lov till
- en redogörelse för minskningen av skogsinkomsterna eller annat ekonomiskt bortfall till följd av att åtgärden förhindras
- till exempel i samband med dikning och byggande av skogsväg en redogörelse över eventuella alternativa sätt att genomföra arbetet och

vilka extra kostnader de medför.

9. Stormskador i särskilt viktiga livsmiljöer

Trädens ägare är enligt 5 § i lagen om bekämpning av skogsskador (1087/2013) skyldig att transportera bort skadat virke från skog som passerat plantbeståndsskedet och från avlägg när det

- per hektar finns mer än 10 kubikmeter fast mått stamdelar av gran med en stubbdiameter på mer än 10 centimeter. Då ska ägaren se till att den del som överstiger 10 kubikmeter transporteras bort
- per hektar finns mer än 20 kubikmeter fast mått stamdelar av tall med skorpbark med en stubbdiameter på mer än 10 centimeter. Då ska ägaren se till att den del som överstiger 20 kubikmeter transporteras bort.

Enligt 6 § 6 mom. i skogsskadelagen kan markägaren *”på områden som utgör särskilt viktiga livsmiljöer på det sätt som avses i 10 § i skogslagen och på områden som hör till nätverket Natura 2000 och som omfattas av tillämpningsområdet för skogslagen, och där en ökning av död ved kan vara ändamålsenlig, lämna en större mängd skadade träd på området än vad som är tillåtet enligt de nämnda momenten. Markägaren ska till Finlands skogscentral anmäla att de skadade träden inte avlägsnas.”* Markägaren kan ändå inte förpliktas att lämna kvar en större mängd stormskadat virke än vad gränsvärdena föreskriver i en särskilt viktig livsmiljö.

Om volymen skadat barrträdsvirke är mindre än gränsvärdet i skogsskadelagen avgör man utifrån 10a och 10b § i skogslagen om det behöver transporteras bort. Det gör man också vid större skador med det virke som är under gränsvärdena, som inte omfattas av plikten att transportera bort skadat virke enligt skogsskadelagen. Undantag enligt 11 § i skogslagen kan komma till övervägande i såda na fall där mängden är mindre än gränsvärdena.

Skyldigheten att transportera bort stormskadat virke gäller bara färska barrträd. Från dem kan insekter som orsakar följdskador sprida sig. Lövträd orsakar inte någon motsvarande risk för följdskador, och lagen kräver inte borttransport av dem eller några andra åtgärder. Markägaren har inte någon skyldighet att transportera bort skadade träd eller vidta andra åtgärder om det skulle innebära en oskälig situation. Vid borttransport av stormskadat virke i särskilt viktiga livsmiljöer ska det alltid göras en anmälan om användning av skog. I anmälan ska det klargöras hur man kommer att bevara livsmiljöns särdrag när man transporterar bort de skadade träd som enligt skogsskadelagen måste transporteras bort.

Enligt vedertagen praxis lämnar man på stormskadeobjekt kvar åtminstone den del av barrträden som underskrider gränsvärdena i skogsskadelagen samt alla lövträd, som med tiden utvecklas till död ved, som är viktig för den biologiska mångfalden. Om markägaren vill kan hon eller han även lämna kvar en större mängd barrträd än gränsvärdet i skogsskadelagen på ett skogslagsobjekt och lämna den särskilt viktiga livsmiljön att utvecklas utan åtgärder efter stormskadorna. Lagen tilllåter också små förnyelseåtgärder, det vill säga att ta upp enskilda fläckar med hacka och plantera plantor eller så frön där om skogsägaren vill. Sådan dikning och behandling av markytan som tydligt skadar den för växtplatsen utmärkande vegetationen är förbjuden.

Bild: Stormskada. Yrjö Niskanen.

Man kan göra upp ett miljöstödsavtal för ett stormskadeområde. Stormskadeområdet ska då uppfylla principerna för miljöstöd och urvalskriterierna för objekten. Dessutom ska beståndet som ägaren får ersättning för vara utvecklingsdugligt på det sätt som avses i skogslagen.

På objekt med gällande miljöstödsavtal krävs det ett tilläggsavtal mellan markägaren och Skogscentralen för att stormskadat virke ska kunna transporteras bort.

10. En särskilt viktig livsmiljö efter stormskador

Ett objekt förblir en särskilt viktig livsmiljö efter stormskadorna om särdragen (främst trädbeståndets och buskskiktets inverkan) har bevarats trots stormskadorna.

Bland småvattenobjektens särdrag nämns trädbeståndets och buskskiktets inverkan på de särskilda växtförhållandena och mikroklimatet, men för de övriga livsmiljötyperna nämns det inte.

Om bara 25 procent eller mindre finns kvar av stamanatalet på ett småvattenobjekt är objektet inte längre en sådan särskilt viktig livsmiljö som avses i skogslagen.

Om det på ett småvattenobjekt finns kvar över 25 procent av stamantalet eller om det är fråga om en annan livsmiljötyp behövs i allmänhet ett fältbesök för att man ska kunna avgöra saken.